

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

на тему: «Формування естетичних цінностей учнів початкових класів засобами
народної іграшки»

Виконала:

студентка VI курсу, 61 групи
напряму підготовки 8.01010201

Початкова освіта

денної форми навчання

Кузьменко Ганна Миколаївна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри педагогіки
Березюк Олена Станіславівна

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри «Сестринська справа»
КВНЗ «Житомирський інститут медсестр
инства»

Шигонська Н.В.

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри: доктор педагогічних наук, професор Антонова Олена Євгенівна

_____
(підпис)

«___» _____ 2015 року

Житомир – 2015 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I Теоретичні і практичні основи формування естетичних цінностей особистості	
1.1. Проблема формування естетичних цінностей в науковій літературі.....	7
1.2. Аналіз базових понять з проблеми дослідження.....	16
1.3. Змістова характеристика формування естетичних цінностей учнів початкових класів.....	35
Висновки до першого розділу.....	49
Розділ II Експериментальне дослідження формування естетичних цінностей молодших школярів засобами народної іграшки	
2.1. Діагностика сформованості естетичних цінностей учнів початкових класів.....	51
2.2. Зміст, форми та методи формування естетичних цінностей молодших школярів.....	66
2.3. Народна іграшка як активний засіб формування естетичних цінностей в учнів початкових класів.....	74
2.4. Методика формування естетичних цінностей учнів початкових класів засобами народної іграшки.....	89
Висновки до другого розділу.....	95
Загальні висновки	96
Додатки	99
Список використаної літератури	122

ВСТУП

Актуальність. Актуальними питаннями сьогодення є питання про формування естетичних цінностей підростаючого покоління. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає прилучення молодої людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних проблем формування естетичних цінностей та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті визначено основну мету освіти, спрямованої на формування естетичних цінностей та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей[42,с.10].

У процесі становлення особистості з найдавніших часів особливе значення мало формування естетичних цінностей. Здатність відчувати, сприймати, розуміти, усвідомлювати і творити прекрасне - це ті специфічні прояви духовного життя людини, що свідчать про її внутрішнє багатство.

Естетичне ставлення людини до світу формується й розвивається протягом всього її життя. Разом з тим не всі періоди в житті рівноцінні для естетичного розвитку. Багато письменників, педагогів, діячів культури (К.Д. Ушинський, Л.М. Толстой, В.О. Сухомлинський, Д.Б. Кабалевський, Б.Г.Неменський та інші) констатують особливе значення молодшого шкільного віку. Особливості дітей молодшого віку найбільш сприяють формуванню в них естетичної культури, естетичних цінностей. Новітні дослідження доводять, що прогалини в естетичному розвитку молодшого школяра найчастіше виявляються невинними навіть при систематичній роботі у середніх та старших класах.

Проблема естетичного виховання у естетико-педагогічному плані широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти С.Ф.Русової, Г.Г.Ващенко, Л.П.Шолокової, О.І.Рудницької,

О.Л.Водовозової, П.Ф.Каптерова, С.М.Лисенкової, О.В.Міхєєвої,
К.Д.Ушинського.

Значний внесок у розв'язання проблем розвитку естетичної культури, формування естетичних цінностей зробили сучасні, зарубіжні і вітчизняні дослідники Л.Л.Глазунова, Д.М. Генкін, Г.В. Єскіна, В.В. Кірсанов, О.А.Миронюк, І. В. Петрова та інші, які розглядають процес естетичного виховання як цілеспрямоване формування якостей всебічно розвиненої особистості, що дає можливість їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Естетичне виховання спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі і мистецтві, на розвиток естетичних відчуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті і художній творчості.

Така особлива увага до естетичного виховання молоді зумовлена і тим, що людство прагне жити красиво, й комфортно, спілкуватись як у сімейному колі, так і в кількатисячному фестивальному зібранні, вберегти планету від катастроф, війн та інше.

До засобів естетичного виховання відносять: навколишнє природне середовище, література, музика, образотворче мистецтво, архітектура, театральне мистецтво, кіномистецтво та ін.

Українська народна іграшка здавна привертає увагу дослідників чарівним світом її образів, сповнених поезії та казковості, що упродовж століть панували в уяві дітей, пробуджуючи фантазію і спонукаючи до творчості.

Народна іграшка має також неабиякі високі мистецькі якості і широкі виховні можливості. Емоційна дія образів, утілених у народній іграшці, широко застосовується педагогами в естетичному вихованні дітей, допомагає залучити їх до споконвічної культури свого народу.

Українська народна іграшка містить у собі момент істини, своєю мовою виголошує правду про народ, його земну сутність та історичне призначення.

Проте, незважаючи на значний інтерес учених до питання формування естетичних цінностей, естетичного світосприйняття, проблема використання засобів народної іграшки, дослідження її ролі в навчально-виховному процесі з метою формування естетичних цінностей в молодших школярів є актуальною і це зумовило вибір теми дослідження: «Формування естетичних цінностей засобами народної іграшки».

Об'єктом дослідження є процес формування естетичних цінностей в учнів початкових класів.

Предметом дослідження виступають зміст, методи, і прийоми застосування народної іграшки як засобу формування естетичних цінностей в молодших школярів.

Метою роботи – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування естетичних цінностей учнів початкових класів засобами народної іграшки.

Реалізуючи обрану мету даної роботи, я ставлю перед собою такі **завдання**:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії та практиці.
2. Дослідити особливості розвитку естетичних цінностей в учнів початкових класів.
3. Вивчити, проаналізувати та узагальнити процес формування естетичних цінностей молодших школярів засобами народної іграшки.
4. Розробити та перевірити ефективність методики формування естетичних цінностей в учнів початкових класів засобом народної іграшки.

Для вирішення поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження**: **теоретичні** – аналіз, синтез, осмислення й узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури, народознавчої, педагогічної літератури з даної проблеми; аналіз та узагальнення досвіду педагогів-практиків; **емпіричні** - бесіда; опитування; анкетування; педагогічне спостереження; самоспостереження; аналіз творчих робіт для дослідження рівня сформованості естетичних цінностей; констатуючий педагогічний експеримент; аналіз власного досвіду роботи.

Експериментальна база дослідження: експериментальна робота виконувалась на базі ЗОШ №12 м.Житомира і нею було охоплено 34 учні і 14 вчителів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому що: уточнено основні поняття з проблеми дослідження; визначено критерії та рівні сформованості естетичних цінностей учнів початкових класів засобами народної іграшки; обґрунтовано навчально-методичне забезпечення естетичного розвитку молодших школярів засобами народної іграшки.

Практичне значення дослідження полягає у розробці конкретних методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення формування естетичних цінностей молодших школярів засобами народної іграшки.

Апробація і впровадження результатів дослідження.Результати дослідження були обговорені на науково-практичній конференції, на засіданні кафедри педагогіки, на науково-методичному семінарі науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховної системи Полісся». Матеріали дослідження висвітлені у публікації «Формування естетичних цінностей учнів початкових класів засобами народної іграшки».

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів з висновками по кожному з них, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи - 126 сторінок. Робота містить 3 таблиці. Список використаних джерел містить 65 найменувань

ВИСНОВКИ

Естетичне виховання - це: по-перше, цілеспрямований процес, мета, завдання, зміст, засоби і методи якого визначаються, плануються та творчо реалізуються спеціально підготовленими педагогами для здійснення навчально-виховної діяльності, відповідно до завдань суспільства щодо формування підростаючого покоління; по-друге, процес формування естетичних якостей особистостей, а саме: здібностей сприймати, оцінювати та створювати прекрасне, умінь та навичок естетичної діяльності, художнього смаку та ін.; по-третє, естетичне виховання необхідно розглядати, з одного боку, як головну складову процесу естетичного розвитку, а з іншого - як складову процесу загального розвитку особистості; по-четверте, у процесі естетичного виховання поряд з формуванням таких соціальних якостей особистості, як естетичні здібності, смак, уміння, відбувається удосконалення зору, слуху, рухів людини. Водночас із формуванням естетичних здібностей здійснюється розвиток сутнісних якостей особистості, які впливають на її становлення.

У даній роботі доступно і переконливо доведено важливість обраної теми, її актуальність, що зумовлена запитами демократичних тенденцій у контексті вдало підібраних фактів з історії, і висловлювань відомих світових діячів культури, показано роль мистецтва у житті людства, народу і молоді, особливості того чи іншого виду мистецтва, вивчено стан досліджуваної проблеми у теорії та практиці.

Розповідь про неабиякий естетичний вплив мистецтва на виховання дитини доповнена цікавими думками авторитетних діячів науки і культури К.Д. Ушинського, Г.Г. Ващенко, П. Блонського, О. Дем'янчука, В.О. Сухомлинського та ін., які відзначали особливу роль мистецтва у вихованні школярів.

У роботі чимало приділено уваги дослідженню особливостей розвитку естетичних цінностей в учнів початкових класів.

Також нами було вивчено, проаналізовано та узагальнено процес

формування естетичних цінностей молодших школярів засобами народної іграшки. Зокрема у роботі подано цікавий матеріал, в якому розкрито суть і особливості естетичного виховання, що здійснюється у взаємодії з моральним вихованням, розкрито особливості психологічного механізму сприймання прекрасного.

Окремо слід відзначити цей момент, де розказано про специфіку естетичного виховання засобами художнього читання, образотворчого мистецтва, співів і музики. Цікаві судження висловлено про роль в естетичному вихованні школярів.

Різні засоби впливу того чи іншого мистецтва на учнів, а відповідно і уроку, та всі ці промені естетичної радості сходяться до однієї цілі, як до сонця - до формування людини творчої, з великим багажем знавця мистецтва, культури народів світу, справжнім шанувальником краси.

І досягти успіху в формуванні естетичних цінностей учнів можна через знання психологічних особливостей, їхніх вікових запитів, через продумані урок і позакласний захід.

Змістом естетичного виховання є виховання естетичного сприйняття, естетичного ставлення, естетичного почуття, естетичного судження, естетичного ідеалу, естетичного смаку, естетичної діяльності.

Засоби естетичного виховання - це твори мистецтва, художня література, фольклор, природа, краса оточуючого світу та побуту, участь людини в різних видах діяльності.

Шляхи естетичного виховання: оволодіння естетичними знаннями в процесі вивчення навчальних предметів; організація факультативів; естетичне виховання у позакласній та позашкільній роботі, у сім'ї, естетичне самовиховання школярів.

В історії педагогіки накопичений значний досвід з проблеми естетичного виховання. Це питання займає важливе місце і у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського, який широко розробляв конкретні питання естетичного виховання, які знайшли практичне втілення в роботі керованої

ним Павлиської школи і були докладно відображені в його педагогічних працях.

Найважливішим завданням естетичного виховання В.О. Сухомлинський вважав навчити дитину бачити красу оточуючого світу, красу людських стосунків, духовне багатство, доброту, щирість і на цій основі стверджувати прекрасне в самому собі. Саме естетичне виховання, на думку педагога, має різнобічні зв'язки з усіма сферами духовного життя особистості та колективу.

Також з даної проблеми дослідження нами було розроблено та перевірено ефективність методики формування естетичних цінностей в учнів початкових класів засобами народної іграшки.

Завдання, які стоять перед сучасною педагогічною наукою, полягають в накресленні оптимальних шляхів підвищення ефективності естетичного виховання дітей у навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Аболина Т.Г., Митропольская Н.Е. Эстетическое воспитание в школе. - К.: Высшая школа, 1987. - 252 с.
- 2.Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П. Калениченко. - М.: Педагогика, 1988. - 640 с.
- 3.Артемова Е.С., Чинаева О.П. Некоторые теоретические и практические проблемы эстетического воспитания // Вопросы философии. - 1987. - № 4 - С.63 - 67.
4. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П.Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.
5. Артемова Е.С., Чинаева О.П. Некоторые теоретические и практические проблемы эстетического воспитания // Вопросы философии. - 1987. - № 4 – С. 63 – 67.
- 6.Березівська Л. Українські традиції як культурологічні засади спадщини В.О.Сухомлинського // Початкова школа. - 2006. - № 12 . – С. 5 – 8.
7. Блонский П.П. Курс педагогики. – М.: Задруга, 1918. – 202 с.
8. Буров А.И. Предмет и содержание эстетического воспитания, его соотношение с другими видами воспитания. – М.: Просвещение, 1971 . – 134
- 9.Бекетова Ю.В. Музично-естетичне виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського // Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць / За заг. ред. акад. І.Ф. Прокопенка, чл. - кор.В.І. Лозової. - Х.: ХДПУ, 1999. - Вип.10. - ч.2. - С.39 - 43.
- 10.Березівська Л. Українські традиції як культурологічні засади спадщини В.О. Сухомлинського // Початкова школа. - 2006. - № 12. - С.5 - 8.
- 11.Блонский П.П. Курс педагогики. - М.: Задруга, 1918. - 202 с.
- 12.Буров А.И. Предмет и содержание эстетического воспитания, его соотношение с другими видами воспитания. - М.: Просвещение, 1971. - 134
- 13.Василенко В.Ф., Задонський Д.В. Міщенко Л.І., Погрібний А.Г. Калинова Сопілка. – К.,// Веселка, 1998.
14. Василенко В.Ф., Задонський Д.В. Закувала зозуленька. – К.,// Веселка, 1998.

15. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.,// Академія, 2001.
16. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
17. Веркалець М.М. Педагогічні ідеї Б.Д.Грінченка. – К.: Товариство “Знання” УРСР, 1990. – 48 с.
- 18.Ващенко Г. Виховний ідеал. - Полтава: Полтавський вісник,1994.– 191с.
- 19.Веркалець М.М. Педагогічні ідеї Б.Д. Грінченка. - К.: Товариство "Знання" УРСР, 1990. - 48 с.
- 20.Верховинець В. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. - 3-е вид. - К.: Музична Україна, 1969. - Вип.1. - 124
- 21.Витковская Н.С., Щербо А.Б., Джола Д.Н. Формирование эстетической культуры младших школьников. - К.: Радянська школа, 1980. - 151 с.
- 22.Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання // Рідна школа. - 2001. - № 9. - С.60 - 63.
- 23.Горобець Н. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва // Рідна школа. - 1999. - № 11. - С.46 - 49.
- 24.Грищенко Т. Традиції гімназійного музично-естетичного виховання і сучасна освіта // Рідна школа. - 2001. - № 1. - С.34 - 35.
25. Дейч О. Народна творчість у вихованні школярів // Початкова школа. - 2003. - № 4. - С. 19 - 20.
- 26.Эстетика / Под. ред.А. А. Радугина. - М.: Просвещение, 1998. - 400 с.
- 27.Эстетическое воспитание в начальной школе / Под ред В.Н. Шацкой. - М.: Издательство АПН РСФСР, 1959. - 246 с.
- 28.Эстетическое воспитание детей. - Свердловск, 1975. - 150 с.
- 29.Эстетическое воспитание школьной молодежи / Под ред. Б.Т. Лихачова. - М.: Высшая школа, 1981. - 178 с.
- 30.Зязюн І.А. Родчанин Є.Г. Морально-естетичні погляди В.О. Сухомлинського. - К.: Товариство "Знання" УРСР, 1980. - 48 с.
- 31.Кабалевский Д.Б. Эстетическая культура и школа // Советская педагогіка. - 1970. - № 1. - С.24 - 25.

32. Кирило Стеценко: Спогади, листи, матеріали / Упор. Є. Федотов. - К.: Музична Україна, 1981. - 480 с.
33. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів // Рідна школа. - 2066. - № 3. - С.24-26.
34. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання. - К., 2002. - 182 с.
35. Качинська Л.Л. Виховний процес. - Львів, 1998. - 210 с.
36. Комаровська О. Мистецтво у розкритті творчого потенціалу дитини // Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога. - К.: Гнозис, 2001. - С. 150-154.
37. Лобар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: навчальний посібник. - К.: Знання, 2006. - 447 с.
38. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім.Г.С. Сковороди. - 2 - е вид., випр. і доп. - Харків: "ОВС", 2002. - 400 с.
39. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. - К.: Знання, 1990. - 353 с.
40. Мир детства: Младший Школьник / Под ред. .А.Г. Хрипковой; Отв. ред. В. В. Давидов. - 2-е изд., доп. - М.: Педагогика, 1988. - 272 с.
41. Найден О.С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. - К.: АртЕк, 1999. - 256 с.
42. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: «Шкільний світ», 2001.
43. Печерська Е. Інтегрований вплив музики і природи на естетичне виховання // Початкова школа. - 2002. - № 7. - С.29 - 32.
44. Підласий І. Ідеали українського виховання // Рідна школа. - 2004. - № 12. С. 12-13.
45. Разумный В.А. Система образования на рубеже третьего тысячелетия. Опыт философии и педагогики. - М.: Педагогика, 1996. - 280 с.
46. Рева В. Естетичне виховання школярів у процесі сприйняття музики // Мистецтво та освіта. - 1999. - № 1 - С.4 - 8.
47. Рід Г. Проект концепції єдиної системи естетичного виховання у

- загальноосвітніх школах України // Мистецтво та освіта. - 1998. - № 1. - С.2 - 7.
- 48.Рогожкин В.Т. О классификации методов нравственного воспитания // Советская педагогика. - 1971. - № 10. - С.92 - 95.
- 49.Рудічева Н. Питання музично - естетичного виховання молоді у спадщині вітчизняних педагогів // Засоби навчання та науково - дослідницькі роботи: Збірник наукових праць - Х.: ХНПУ, 2005. - Вип.23. - С.116 - 124.
- 50.Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. - К.: Освіта, 1996. - 303с.
- 51.Савченко О. Школа культури - діалог з В.О. Сухомлинським // Початкова школа. - 2006. - № 12. - С.1 - 5.
- 52.Сирітка Г. Виховання естетичних поглядів молодших школярів // Початкова освіта. - 2002. - № 13 - С.8.
- 53.Стеценко К.Г. Луна: Збірник пісень для сім'ї і школи. - К., 1907. - 93 с.
- 54.Сухомлинский В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. - К.: Радянська школа, 1977.
- 55.Стельмахович М. Г. Народна педагогіка и педагогічна наука// Педагогіка и психологія. - 2005. - № 1. - С. 34-42.
- 56.Таран І.М. Народні традиції у розвитку молодших школярів // Початкова школа. - 2003. - № 11. - С. 19-21.
57. Творчий розвиток школярів засобами музичного мистецтва // Мистецтво та освіта. - 2001. - № 1. - С. 43.
- 58.Фіцула М. М. Педагогіка. - К., 2000. - 432 с.
- 59.Чуриліна Л.М. Морально-естетичне виховання підлітків засобами шкільного театру ляльок: Дис. канд. пед. наук. - К., 1995. - 250 с.
- 60.Чужа Н. Естетичне виховання молодших школярів засоби українських народніх паремій// Початкова школа. - 2008. - С. 35-38.
- 61.Шацкий С.Т. Работа для будущего. Документальное повествование/ Сост.В.И. Малинин, Ф.А. Фрадкин. - М.: Просвещение, 1989. - 400 с.
- 62.Шиманська І.Ф. Леся Українка про освіту та виховання. - К.: Радянська школа, 1973. - 112с.

63. Шмит Ф.И. Искусство как предмет обучения // Путь просвещения. - 1923. - № 1. - С.1 - 63.
64. Яновська Н. Мистецтво навчання або навчання через мистецтво // Початкова школа. - 2005. - № 9. - С.47 - 49.
65. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. - К.: Либідь, 2002. - 560 с.